

ÖRNEK BİR İŞÇİ SINIFI TARİHİ ÇALIŞMASI

Aydınlık Dergisi, 2 Şubat 1997

Yıldırım Koç

Türkiye işçi sınıfı tarihinin ilginç ve hemen hemen hiç ilgilenilmemiş alanlarından biri, işgücü arzında çeşitli nedenlerle daralmaların yaşandığı dönemlerde önem kazanan hükümlü işçilerdir. Hükümlü işçilerin sistemli bir biçimde ve önemli bir işgücü kaynağı olarak istihdam edildikleri yerlerin başında, Zonguldak Kömür Havzası gelmektedir. Zonguldak Havzası'nda 1937-1950 döneminde hükümlüler işçi olarak çalıştırılmışlardır. Erol Çatma, **Zonguldak Madenlerinde Hükümlü İşçiler** (Maden-Sen Zonguldak Şubesi, Ankara, 1996, 80 s.)¹ kitabıyla bu konuda büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Türkiye işçi sınıfı tarihi konusundaki çalışmaların çok büyük bir bölümü genel niteliktedir. Ancak, belirli sektörlerin, bölgelerin, mesleklerin ve işçi sınıfı hareketini etkileyen özel bazı uygulamaların yeterince incelenmediği koşullarda, bütünlüğün kavranmasında ne derecede başarılı olunduğu tartışmalıdır. Erol Çatma, günümüze kadar karanlık kalan bir uygulamaya, ilk kez kullanılan belgelere dayalı çalışmasıyla, ışık tutmaktadır.

Erol Çatma Zonguldaklı bir maden işçisi emeklisidir. 1951 yılında doğmuştur. Yakın akrabalarını göçükte kaybetmiştir. 22 kişisini madendeki göçüklerde yitirmiş bir köydendir. Madende ocaktan çıkan işçilere su satarak çocuk yaşta başlayan çalışma yaşamı, daha 18 yaşın altındayken madende tesfiyeci olarak devam etmiştir. İş kazaları yaşamıştır. 1,5 yıl önce geçirdiği son iş kazasının etkileri hala sürmektedir. Madene binlerce kez inmiş ve madenden, indiği sayı kadar canlı çıkabilmiştir. Bu nedenle, Erol Çatma'nın yazdıkları ve bundan sonra yazacakları, kendi yaşamıdır.

Erol Çatma'yı bu kitapla özdeşleştiren bir başka nokta daha var. Erol Çatma, yıllarca emeğin özgürleşmesi ve kurtuluşu mücadelesinde aktif olarak yer almış, 12 Eylül sonrasında ömrünün 3 yılını cezaevinde geçirmiş bir siyasi hükümlüdür.

Erol Çatma, bir maden işçisi ve bir hükümlü olarak, hükümlülerin madenlerde çalıştırılmaları konusunda şöyle diyor: "Hapis yatmak oldukça güç katlanılan bir cezadır, 'zor zanaat'tır. Bunun acısını iyi bilen bir eski hükümlü olarak, 'aynı koşullarda ben olsaydım, ne yapardım? Madenlerde çalışır mıydım, çalışmaz mıydım? Aynı zamanda tecrübeli bir maden işçisi olarak nasıl karar verirdim?' diye uzun uzun düşündüm. Sanırım, kabul ederdim. Çünkü özgürlük, salt haptisten çıkabilmek olarak algılandığı sürece, böyle bir karara varılması normaldir." (s.57)

Zonguldak Havzası tarihi yazılırken, 1937-1950 döneminde sayıları 1000-1500 dolayında değişen hükümlülere ilişkin bir bölüm mutlaka olmalıdır. Erol Çatma'nın çalışması bu bölümü büyük ölçüde tamamlıyor.

Erol Çatma'nın madende istihdam edilen hükümlülere ilişkin ilginç gözlemleri var:

"Hükümlülerin işverene karşı direnişi ve itaatsizliği söz konusu olamaz; zira, hükümlü işçiler, sadece para karşılığında değil, özgürlük karşılığında da çalışmaktadırlar. Herhangi bir direniş olayı kendilerinin normal cezaevlerine iadesiyle sonuçlandığında, özgürlükleri daha da kısıtlanacak ve özgür kalmaları için geçecek süre de uzayacaktır." (s.39)

"Maden Yeni Cezaevi'ndeki hükümlülerin pislik veya dışarıdan gelebilecek hastalıklar gibi sağlık problemleri yoktu. Sağlık koşulları da 'serbest' işçilere göre daha iyiydi ve yıkanma

¹ Erol Çatma'nın kitabı, Maden-Sen Zonguldak Şubesi, Uzunmehmet Cad. Çemberli İşhanı, Kat 6 No.2, Zonguldak (Tel. 372-253 57 20) adresinden sağlanabilir.

imkanları da daha fazlaydı. Ayrıca, hasta olanların daha çabuk kontrol altına alınma ve tecrit edilme gibi avantajları da vardı." (s.44)

Erol Çatma, Zonguldak bölgesi işçi sınıfı tarihine ilişkin önemli ilk el belgeleri tümüyle kişisel çabalarıyla yok olmaktan kurtardı ve bunları araştırmasında değerlendirdi. Elinde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısına ilişkin son derece önemli orijinal belgeler var. Erol Çatma, bunlardan nasıl yararlanabildiğini şöyle anlatıyor:

"Benim asıl zorluğum, eski Türkçe bilmemekten kaynaklanır... İyi Osmanlıca bilen adam bulmak çok zor. Bir arkadaşım var. İmam Hatip mezunu. Sonra da Edebiyat Fakültesi'nde okumuş. Şimdi patates soğan satıyor. Ondan, bulduğum eski Türkçe belgeleri çevirmesini istemiştim. 'İşim çok yoğun,' dedi; 'ama her akşam saat sekizde gelip patates ve soğanları temizlememe yardım edersen, ben de sana çeviri yaparım,' dedi. Bir buçuk yıl her akşam iki saat patates ve soğan ayıkladım, beş tane defter çözdürdüm." ²

Erol Çatma'nın yakında 1965 Kozlu Olaylarıyla ilgili bir kitabı yayınlanacak. Askerlerin işyerlerinde çalıştırılmalarıyla ilgili bir yapıtı da bitmek üzere. Erol Çatma, tüm yaşamı boyunca namusuyla yaşamını kazanmış, emeğin özgürleşmesi ve kurtuluşu mücadelesine katkılarda bulunmuş, yenilgilere karşı umudunu yitirmemiş, son derece sınırlı imkanlarını zorlayarak okumuş ve, sendikalarda ve üniversitelerin çalışma ekonomisi bölümlerinde çok daha geniş olanakları olan kişilerin yapmadıklarını yapmış ve yapmakta olan bir araştırmacıdır.

Erol Çatma'nın yazdıkları ve yazacakları, sendikalara, üniversitelerin çalışma ekonomisi bölümlerine ve diğer işkollarındaki işçilere örnek olmalıdır.

---

² "Kömürle Yazılan Bir Hayat, Kömüre Yazılan Tarih," **Evrensel Kültür**, Ocak 1997, s.11.